

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای

سید سعید موسوی^۱، محمداسماعیل نباتیان^۲، ابراهیم کلانتری^۳، جواد حق‌گو^۴

چکیده

یکی از سطوح مهم امنیت، امنیت ملی است؛ مسئله مرجع امنیت ملی نیز دارای جایگاه مهمی در نظریات امنیتی خواهد بود. از آنجا که اسلام دینی جامع و در همه ابعاد زندگی انسان، صاحب نظریه است، سؤال این است که نظر اسلام در مورد مرجع امنیت ملی چیست. برای پی‌بردن به ایده شریعت اسلام راستین، باید از مسیر فقه شیعه گذر کرد. یکی از فقهای امامیه آیت‌الله خامنه‌ای است که دارای جایگاه منحصربه‌فرد اجتماعی و سیاسی بوده؛ لذا اندیشه فقهی ایشان دارای پشتوانه عظیم چنین تجربه‌ای است. مسئله‌ی مقاله حاضر، چیستی مرجع امنیت ملی از منظر فقهی آیت‌الله خامنه‌ای است. این پژوهش بنیادی و اکتشافی در صدد است با روش استنباط استنادی، سخنان و مکتوبات رهبر انقلاب را بررسی نموده؛ با ملاک‌هایی نظیر تصریح، تأکید، تکرار و ... مرجع امنیت ملی را از بین مهم‌ترین موضوعات امنیتی، به‌دست آورد. از آنجا که محور امنیت در این نوشتار، انسان و حقوق اوست، شاکله بحث بر اساس تقسیم به حقوق متصل بنیادین و حقوق متصل روبنایی و حقوق منفصل طراحی گردیده و بر طبق یافته‌های تحقیق حاضر، از بین سه مورد مذکور به ترتیب سه موضوع اسلام، ثبات کشور و استقلال، دارای اهمیت بیشتر بوده و از بین این موارد، اسلام، چه در قالب ایمان و باور ملی و چه ایدئولوژی نظام سیاسی، دارای اولویت بیشتر و مرجع امنیت ملی از منظر رهبر انقلاب اسلامی است و دو موضوع دیگر نقشی مقدمی و اجتناب‌ناپذیر نسبت به آن دارند.

واژگان کلیدی

مرجع امنیت ملی، اندیشه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای، اسلام، ثبات کشور، استقلال و هویت ملی.

۱ دانشجوی دکتری مدرسی معارف اسلامی دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

saeed.moosavi@ut.ac.ir

me.nabatian@ut.ac.ir

ekalantari@ut.ac.ir

jhaghgoo@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۹/۳/۲۰

۲ استادیار تاریخ، تمدن و انقلاب اسلامی دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳ دانشیار تاریخ، تمدن و انقلاب اسلامی دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴ استادیار تاریخ، تمدن و انقلاب اسلامی دانشگاه تهران، تهران، ایران

تاریخ ارسال: ۹۸/۱۰/۷

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

امنیت از ضروری‌ترین نیازهای بشر است و میزان و کیفیت رفع دیگر احتیاجات وی، ارتباط عمیقی با پاسخ به این نیاز دارد. با پیشرفت جوامع و پیچیده‌شدن روابط آن، مسائل مرتبط با امنیت نیز از عمق و گستردگی بیشتری برخوردار گردید و سبب شد بزرگان سیاسی و علمی به طراحی شیوه‌های جدیدتر امنیتی مبادرت نمایند.

در طرح نظریات امنیتی و ایجاد نظامات مرتبط با آن، یکی از مهم‌ترین مسائل، اگر نگوئیم مهم‌ترین آن، سؤال از موضوعاتی است که امنیت آن‌ها در کانون توجه قرار دارد یا به عبارتی، مهم‌ترین چیزی است که باید از تهدید مصون بماند. در مطالعات امنیتی جدید، آن چیز با عنوان مرجع امنیت معرفی می‌گردد. از آنجا که یکی از سطوح مهم امنیت، امنیت ملی است، مسئله مرجع امنیت ملی نیز دارای جایگاه مهمی در نظریات امنیتی خواهد بود.

از آنجا که اسلام دینی جامع است و شریعت محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله در همه ابعاد زندگی انسان، صاحب نظریه است، سؤال مطرح این است که نظر اسلام در مورد مرجع امنیت ملی چیست. برای پی بردن به ایده شریعت اسلام راستین، باید از مسیر فقه شیعه گذر کرد؛ یا به‌وسیله اجتهاد در منابع اسلام توسط محقق فقیه یا کنکاش در اندیشه فقها و حاصل اجتهاد آنها. از بین فقه‌های شیعه مسلماً کسانی که بیشتر در معرض مباحث اجتماعی و سیاسی بوده‌اند، دایره مباحث فقهی آنها نیز از این حیث گسترده‌تر خواهد بود. از این جهت آیت‌الله خامنه‌ای دارای جایگاه منحصر به فردی است؛ ایشان هم دوران حکومت طاغوت را دیده و با آن مواجه شده و هم در دوره نظام جمهوری اسلامی در بالاترین حد، دارای مسئولیت بوده است؛ لذا اندیشه فقهی ایشان دارای پشتوانه عظیم چنین تجربه‌ای است. از همین‌رو بررسی دیدگاه‌های فقهی ایشان، می‌تواند کمک شایانی در حصول نظریه امنیتی اسلام نماید. مسئله‌ی مقاله حاضر، چستی مرجع امنیت ملی از منظر فقهی آیت‌الله خامنه‌ای است.

پیشینه تحقیق در موضوع مورد بحث در چهار محور ۱. امنیت ملی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای؛ ۲. مرجع امنیت ملی در اندیشه فقه امامیه؛ ۳. مرجع امنیت ملی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای و ۴. مرجع امنیت ملی در اندیشه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای بررسی شد. در محور اول می‌توان به کتابهای نگاهی از دریچه عمومی بر مبحث امنیت (یدالله ساریخانی)، اندیشه‌های دفاعی فرمانده معظم کل قوا؛ با نگرشی بر مکتب دفاعی اسلام (محمدجواد سبحانی‌فر)، وحدت و امنیت ملی از دیدگاه مقام معظم رهبری (سلمان شایان‌فر)، پایدارسازی امنیت و امنیت پایدار در اسلام ناب محمدی (ص) (سیدحسین

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۳۳
فیروزآبادی) و فرهنگ، تهاجم فرهنگی و راه‌های مقابله (در آیین‌های رهنمودهای رهبر معظم انقلاب
اسلامی)، اشاره نمود. در محور دوم دو مقاله جایگاه امنیت نظام سیاسی در فقه امامیه با تأکید بر
مرجع امنیت (هادی حاجزاده) و لکزایی، نجف و محمد اسماعیل نباتیان و نورالله کریمیان. ۱۳۹۵.
امنیت ملی دولت اسلامی از منظر فقه شیعه (نجف لکزایی) و دو پایان‌نامه ارشد بررسی ابعاد امنیت
ملی و حراست از آن از منظر فقه شیعه و حقوق موضوعه (محمد رضا حق پرست) و امنیت ملی ایران
از دیدگاه فقه‌های معاصر (رشید رکابیان)، یافت شد و در محور سوم دو پایان‌نامه ارشد مرجع امنیت
جمهوری اسلامی ایران (بر اساس دیدگاه امام خمینی و مقام معظم رهبری) (محبوبه بهتاش) و کافی،
مرضیه. ۱۳۸۷. فرهنگ و امنیت از دیدگاه امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای (مرضیه کافی) قابل اشاره
است ولی در محور چهارم که مسئله مورد بحث است، پژوهشی یافت نشد.
پژوهش حاضر از لحاظ هدف، بنیادی نظری و از جهت ماهیت نیز، پژوهشی اکتشافی است؛
همان‌طور که از منظر نوع داده، صرفاً کیفی است. این تحقیق در صدد است با بررسی سخنان و
مکتوبات آیت‌الله خامنه‌ای که صبغه‌ی فقهی دارند، دیدگاه ایشان را در مورد مرجع امنیت ملی
به دست آورد؛ لذا روش تحقیق، استنباط استنادی است.

۱- چارچوب مفهومی

۱-۱. امنیت

امنیت اصطلاحی فارسی و از حیث لغوی معادل security در زبان انگلیسی و *الأمْن والامان* در
عربی است. امنیت نیز مانند دو معادل عربی و انگلیسی خود، مصدر است؛ لیکن مصدری جعلی که یا
از ترکیب صفت فارسی *أمن* (= ایمن) یا مصدر عربی *أمن* با پسوند *یت* ساخته شده و در هر صورت
به معنای ایمنی، آرامش و آسودگی (عمید، ۱۳۸۹: ۱۷۱) آمده است. شباهت‌های معنای لغوی امنیت
در این زبانها، حکایت از وجود مدلول نسبتاً مشابهی نزد زبان‌شناسان مختلف از این واژه دارد
(افتخاری، ۱۳۹۲: ۵۷).

برخلاف لغت، در معنای اصطلاحی امنیت نه تنها اجماعی حاصل نشده، بلکه مانند بسیاری از
اصطلاحات علوم اجتماعی، دارای ویژگی‌هایی مانند ابهام مفهومی، لغزندگی مفهومی و ... است که در
مقابل تعریف، مقاومت به خرج می‌دهد (McSweeney, 2004: 13)؛ با وجود دشواری‌های بیان
تعریف، به نظر می‌رسد با یک تعریف و بیان مفهومی واحد، انسجام بهتری در امنیت‌پژوهی خواهیم
داشت؛ لذا با کمک و استناد به برخی تعاریف مطرح (افتخاری، ۱۳۹۲: ۵۷-۶۷ و جهان‌بزرگی، ۱۳۸۸:

امنیت: وضعیتی که دربردارنده مصونیت بازیگر از تعرض به حقوق مشروعش است. تعریف منتخب هم شامل امنیت سلبی می‌شود و هم ایجابی؛ چراکه در آن، امنیت به نفعی تهدید یا مصونیت از آن تعریف نشده تا فقط سلبی باشد؛ بلکه گفته شده که امنیت یک وضعیت مطلوبی است که شامل چنین مصونیتی می‌شود. این مصونیت هم طبق گفتمان سلبی وجود دارد و هم گفتمان ایجابی. گرچه بن‌مایه‌ی تعاریف ایجابی، رضایت بازیگر از تعادل بین خواسته‌ها و داشته‌هایش است (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۳)؛ لیکن این رضایت، لازمه‌ی مصونیت از تعرض به حقوق و منافع اوست و بدون آن حاصل نمی‌شود؛ در نتیجه باوجود ملزوم (مصونیت)، ذکر لازم (رضایت) نیاز نیست. علت اینکه رضایت، لازمه‌ی مصونیت از تعرض به حقوق و منافع بازیگر است، این است که منشأ تمام ناراضی‌ها، پایمال شدن حقوق و منافع (واقعی یا پنداری) اشخاص و گروه‌هاست.

۱-۲. امنیت ملی

امنیت ملی در بررسی‌های روابط بین‌الملل، ریشه در ایده‌ی دولت‌های ملی در قرن هفدهم و در ماجرای صلح وستفاليا (فوگل، ۱۳۸۰، ج. ۱، ص. ۶۴۱-۶۴۷) دارد که واژه‌ی state برای این‌گونه دولت‌ها لحاظ گردید. امنیت ملی یکی از سطوح پنجگانه امنیت است؛ در مباحث امنیت پنج سطح فردی، گروهی، ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌توان تصور نمود؛ شبیه تقسیم‌بندی بوزان و همکارانش (Buzan et al., 1998: 5 & 6) البته با کمی تفاوت. تقسیم منطقی و ثنایی سطوح امنیت به موارد یادشده بر اساس امنیت انسان محور بدین نحو است که: سطوح امنیت محل رخداد امنیت یا ناامنی است (Buzan et al., 1998: 7)؛ حال این محل یا یک انسان است که سطح امنیت فردی خواهد بود؛ یا مجموعه‌ای از انسان‌ها. این مجموعه‌ی انسانی یا محدود به مرز جغرافیایی خاصی است یا این محدودیت را ندارد. در حالت اول اگر تعامل این جمع با یکدیگر در ارتباط با مسائل حاکمیتی (دولت - ملت) باشد، سطح امنیت ملی است و اگر خارج از این مسائل قرار گیرد، سطح امنیت گروهی خواهد بود. در حالتی که این مجموعه‌ی انسانی، محدود به مرزهای جغرافیایی نباشد یا حیطه فعالیتشان فراگیر و جهانی است که سطح امنیت جهانی نامیده می‌شود یا اینکه حیطه عملکرد آن‌ها فراگیر نبوده که سطح امنیت منطقه‌ای است. نتیجه اینکه سطح ملی شامل مجموعه انسان‌هایی است که در یک مرز جغرافیایی مشخص زندگی می‌کنند و تعامل آن‌ها با یکدیگر در ارتباط با مسائل حاکمیتی است و طبق تعریف پیشنهادی، امنیت ملی وضعیتی است در بردارنده مصونیت یک ملت از تهدید به حقوق مشروعش.

۱-۳. مرجع امنیت ملی

معادل مرجع، referent است که به معنای هر چیز مورد اشاره یا مراجعه آمده است (آریان‌پور، ۱۳۹۲: ۱۲۰۰). در زبان فارسی، معانی زیادی برای مرجع مطرح شده که بازگشتن، محل بازگشت و بن‌مایه می‌توانند بیشترین ارتباط را با امنیت داشته باشند (عمید، ۱۳۸۹: ۹۳۰). می‌توان گفت مرجع امنیت از لحاظ لغوی آن چیزی است که امنیت بدان بازگشت می‌کند.

در تعریف امنیت ملی، منظور از حقوق مشروع ملت، حقوق افرادی است که در یک سرزمین مشخص و تحت یک حکومت هستند. این حقوق ملی اگر به تعبیر بوزان و دوستانش، موجودیت‌شان در معرض تهدید انگاشته شود و دعوی مشروعی برای بقا داشته باشند (Buzan et al., 1998: 36) موضوعات امنیت نامیده می‌شوند. از بین موضوعاتی که ایجاد، استقرار و بقای امنیت‌شان اهمیت دارد، آن موضوعی که دارای اولویت بیشتری باشد؛ به نحوی که نابودی یا ضعف آن بیشترین صدمه را به موجودیت یا کارایی یک ملت وارد نماید، مرجع/امنیت ملی نامیده می‌شود؛ لذا آنچه در این مورد اهمیت دارد، توجه به اولویت‌هاست (لکزایی و میرچراغ‌خانی، ۱۳۹۷: ۱۷).

۲- چارچوب نظری

برای بیان شاکله مقاله، لازم است ابعاد امنیت ملی مشخص شود. برخلاف دیدگاهی که تقسیمات بخش‌محور را دارای مرز مشخصی نمی‌داند (Buzan et al., 1998, p.8). می‌توان ابعاد امنیت ملی را طوری تقسیم‌بندی کرد که این مشکل نیز برطرف گردد. بر اساس تعریف منتخب، ابعاد امنیت ملی، مضاف‌الیه محذوف حقوق هستند (حقوق ... مشروع ملت)؛ لذا تقسیم ابعاد امنیت را بر اساس حقوق و منافع ملت ادامه می‌دهیم و می‌گوییم که این حقوق یا متصل هستند یا منفصل. منظور از حقوق متصل، مواردی است که پیوسته و متصل به ملت و در ذات آن هستند؛ مانند بینش و بصیرت ملی و منظور از منفصل نیز حقوقی است ناپیوسته و جدای از ملت؛ مانند استقلال و هویت ملی.

مجموعه‌های انسانی دارای ساحت‌های سه‌گانه‌ی مبانی، ساختار و عملکرد هستند؛ لذا حقوق متصل یک ملت، متعلق به یکی از این سه مورد مذکور خواهد بود. ساحت مبانی مجموعه‌ها، قسمت ناپیدای آن و عقبه‌ی فکری آن‌هاست؛ برخلاف دو ساحت دیگر که در ظاهر قابل مشاهده و رصد هستند. حقوق مربوط به قسم اول را حقوق بنیادین و حقوق قسم دوم را حقوق روبنایی می‌نامیم.

هدف این مقاله شناخت مرجع امنیت ملی، یعنی مهم‌ترین موضوع امنیتی است؛ لذا باید ابتدا

۱۳۶ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
موضوعات مهمی که در معرض تهدید یا آسیب هستند، مورد شناسایی قرار گیرد؛ سپس از میان آنها
مهم‌ترین آنها انتخاب گردد؛ پس مهم در مرجع امنیت، تشخیص اولویت‌هاست. برای این امر
معیارهایی پیشنهاد شده است (حاجزاده و لکزایی، ۱۳۹۳، ص. ۴).

در این نوشتار مهم‌ترین موضوعات امنیت ملی در سه قسمت حقوق بنیادین، حقوق روبنایی و
حقوق منفصل ملت، از نظرگاه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای مطرح می‌شود و در پایان و بر اساس
معیارهایی نظیر تصریح بر اهم بودن، میزان و مقدار تأکید، بیان میزان حساسیت دشمنان بر یک
موضوع خاص و ...، مهم‌ترین آنها (مرجع امنیت ملی) معرفی می‌گردد.

۲. حقوق بنیادین ملت

حقوق بنیادین یک ملت، موضوعاتی هستند که تأثیر زیربنایی بر ساختارهای جامعه و نظام
سیاسی و همچنین عملکرد مردم و مسئولین دارد. این موضوعات یا از مبانی رفتار هستند یا نظام
سیاسی. حالت اخیر/ایدئولوژی نظام سیاسی نامیده می‌شود. حالت اول، از آنجاکه ریشه تمایز انسان و
مبادی رفتار اختیاری او یا از جنس بینش است یا گرایش (مطهری، ۱۳۷۲، ۲: ۲۱) به این دو دسته
تقسیم می‌شود؛ لذا در این قسمت، سه موضوع کلی بینش و بصیرت ملی، گرایش‌ها و تمایلات ملی و
ایدئولوژی نظام سیاسی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد و در پایان در مورد
مهم‌ترین آنها صحبت خواهد شد.

۲-۱. بینش و بصیرت

بصیرت به معنای آن شناخت از دین و حقیقت امر است که با قلب انسان گره خورده (فراهیدی،
۱۴۰۹، ج. ۷، ص. ۱۱۷) و عده‌ای در اصطلاح آن را شناخت روشن و یقینی از دین، تکلیف و ...، تعریف
کرده‌اند (محدثی، ۱۳۸۱: ۲۵۵). بصیرت اساس تبلیغ و تبیین اسلام است و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و
پیروانش، مردم را بر اساس بصیرت به خداوند دعوت می‌کنند (یوسف (۱۲): ۱۰۸).

بصیرت برای یک ملت هم تکلیف است و هم یک حق ملی. تهدیدات بیرونی و آسیب‌هایی که
بتوانند به آن تعرض کنند، مسیر حرکت جامعه را نیز معوج نشان خواهند داد که لازمه‌اش ناامنی در
تمام ابعاد خواهد بود. بصیرت ملی در اندیشه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای جایگاهی اساسی دارد. ایشان،
اولین آماج تهاجم به یک ملت را به فکر آن می‌داند؛ این پایگاه که تخریب شد، تسلط بر جاهای
دیگر دشوار نیست (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۲۱).^۱

بصیرت ملی، مصادیق مختلفی دارد؛ از جمله معرفت عمیق دینی، شناخت مصالح و منافع ملی،

^۱ تمام آدرس‌دهی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای از سایت دفتر نشر و حفظ آثار: <http://farsi.khamenei.ir/index.html> گرفته شده است.

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۳۷
آگاهی نسبت به سابقه تاریخی و فرهنگ ملی، دشمن‌شناسی بصیرانه، شناخت درست اقتضانات زمانه
و ... وقتی آیین ما اسلام باشد، قطعاً مهم‌ترین شناخت باید معرفت به دین باشد و یک ملت مسلمان
باید از ماهیت دین و آموزه‌های آن شناخت کافی داشته باشد وگرنه هم در دام فریب دشمنان فرو
خواهد افتاد (خامنه‌ای: ۷۱/۴/۲۲) و هم پشتوانه فکری نظام سیاسی و اجتماعی آنها ضعیف خواهد
گردید.

از دیگر مصادیق بصیرت، سه تشخیص استراتژیک است. دو مورد از آن که باید توسط مسئولین
نظام و نخبگان فکری صورت گیرد، تشخیص مصالح حقیقی کشور و تشخیص راه صحیح رسیدن به
آنهاست. مورد سوم که مردم باید به درستی انجام دهند، تشخیص و انتخاب مسئولین کارآمد است.
روش دشمن در این مواجهه، تخریب محاسباتی و به اشتباه انداختن محاسبات مردم و تصمیم‌گیران
امور است (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۸).

۲-۲. گرایش‌ها و تمایلات ملی

این گرایش‌ها در اصل اموری فردی و متعلق به روح انسان هستند ولی یک جامعه را می‌توان در
حکم یک موجود حقیقی لحاظ نمود که مؤلفه و خصلت‌هایی مخصوص خود داشته باشد (مطهری،
۱۳۷۲، ج. ۲: ۳۳۷). یکی از این مؤلفه‌ها، کشش‌هایی است که در روح جمعی آن جامعه وجود دارد و
بر اساس میزان رسوخ آن، می‌توان به ترتیب سه دسته ایمان و باور، خلیات و احساسات ملی را برای
آن تصور نمود.

ایمان و باور ملی: از بین کشش‌های ملی، ایمان پایدارترین و عمیق‌ترین آنهاست. اهل لغت
همگی متفقند که ایمان به معنای تصدیق است (ازهری، ۱۴۲۱، ج. ۱۵: ۳۶۸). بر اساس روایت نبوی
صلی‌الله‌علیه‌وآله، ایمان تصدیق قلبی و اسلام صرفاً تصدیق زبانی است (مجلسی، ۱۴۰۳، ج. ۵۰:
۲۰۸).

تضعیف باورهای ملی، تهدیدی است که امنیت روحی یک ملت و به تبع آن انگیزه‌ها و افعال آن
را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد. آیت‌الله خامنه‌ای، خواسته و تلاش نظام اسلامی را حفظ این باورها
می‌داند و شاخص عمده‌ی جمهوری اسلامی در قبال نظام‌های مادی را همین ایمان قلمداد می‌کند
(خامنه‌ای: ۹۸/۱/۱)؛ درست برخلاف همت دشمنان که با سمپاشی اعتقادی قصد تزلزل در
اندیشه‌های دینی و تخریب ایمان ملت دارند (خامنه‌ای: ۷۲/۲/۱۵)؛ به همین خاطر رهبر انقلاب به
مردم تکلیف می‌کند که این قدرت درونی را از گزند دشمنان محفوظ دارند (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۲۱).
یکی از خطرات جدی برای ایمان یک ملت، آفت‌هایی نظیر مال و جاه و تجملات دنیایی است

۱۳۸ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
که انسان‌های مؤمن را وسوسه می‌کند و ثبات‌قدم در مسیر ایمان، تکلیفی سخت برای آنها خواهد بود (خامنه‌ای: ۹۸/۶/۱۱). یکی دیگر از آسیب‌های ایمان مردم، مشکلات اقتصادی است. وجود ضعف‌های ساختاری و مدیریتی در داخل و تهدیدات اقتصادی دشمن باعث تشدید این مشکلات می‌شود؛ لذا همت مسئولین باید معطوف به این مسئله باشد:

"پیغمبر اکرم ... فرمود: «کاد الفقر ان یكون کفرا» (کلینی، ۱۴۲۹، ج. ۳: ۷۴۸). مضمون این حرف، آن است که ما آمده‌ایم به مردم ایمان بدهیم؛ اگر نتوانی نشان را به راحتی به دستشان برسانی، ایمانشان از آنها گرفته خواهد شد. واقع قضیه هم همین است. مسأله‌ی فقرزدایی و روان کردن کار اقتصادی در کشور، از جمله مسائل بسیار مهم است" (خامنه‌ای: ۸۰/۲/۲۸).

خلقیات ملی: خلقیات در اینجا به معنای ملکات اخلاقی و جمع خُلق و خُلُق است؛ یعنی طبیعت و سجه انسان (ابن سیده، ۱۴۲۱، ج. ۴: ۵۳۶) و آن را ملکه‌ای در وجود انسان گویند که با آن افعال با سهولت و بی‌تکلف صورت می‌گیرد (ازدی، ۱۳۸۷، ج. ۲: ۴۱۸). آیت‌الله خامنه‌ای، حیات طیبیه ملت را شامل دو بعد مادی و معنوی می‌داند که اخلاق پسندیده، یکی از ابعاد معنوی آن است (خامنه‌ای: ۷۴/۷/۲۲). اخلاق عالی و نیکو، موضوعی مهم برای یک ملت است که می‌تواند منشأ بسیاری از اقدامات پیشروانه باشد؛ از همین رو دشمنانی که تسلط بر کشور و تصاحب منافع ملت را در سر دارند، قطعاً خشنود به چنین خصایصی نیستند (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶).

یکی از فضایل اخلاقی، اراده استوار ملت است. یک ملت با چنین سجه‌ای، قدرت آن دارد که توطئه‌های دشمنان را خنثی نماید؛ همچنانکه در حرکت به سمت اهداف متعالی، این ویژگی به کمک خواهد آمد. همین تأثیرات شگرف است که دشمنان را به این نقطه می‌رساند که این موضوع را مورد هدف قرار داده و تضعیف نمایند (خامنه‌ای: ۸۷/۲/۱۵). به همین خاطر از نگاه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای، بر همه مردم و مسئولین لازم است که این حق ملی را به طور کامل حفظ و ارتقا دهند (خامنه‌ای: ۹۳/۸/۱۷). از دیگر خصلت‌های اخلاقی، شجاعت است که از دید رهبر انقلاب می‌توان بر آن تکیه کرد و به آینده خوش‌بین بود (خامنه‌ای: ۶۸/۷/۲۸) و دشمن همواره در صدد است که آن را ضعیف نماید؛ لذا وظیفه ملت و جوانان این است که این حق خود را حفظ کنند (خامنه‌ای: ۶۸/۸/۳).

احساسات ملی: احساسات ملی، اثرات بسیار زیادی بر کنش‌های یک ملت دارد. اگر در ملتی احساسات مثبت، مثل حس استقلال‌خواهی، غلبه کرد، تعالی و رشد آن بسیار پرسرعت‌تر خواهد بود؛ لذا این‌گونه موضوعات از تیررس تهدید دشمنان در امان نخواهد بود (خامنه‌ای: ۹۲/۱۱/۱۹). یکی دیگر از احساسات ملی، احساس آرامش روحی است و آیت‌الله خامنه‌ای تأکید زیادی بر آن دارد؛

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۳۹
اینکه این آرامش را تهدید نظامی (خامنه‌ای: ۷۰/۱۰/۲) و سیاسی (خامنه‌ای: ۷۰/۱۰/۱۱) و فرهنگی (خامنه‌ای: ۷۱/۶/۳۱) می‌تواند به خطر اندازد و آن را باید در میان مردم ایجاد و حفظ کرد (خامنه‌ای: ۷۷/۹/۲۳).

امیدواری از دیگر احساسات ملی است. وقتی امید از ملتی گرفته شود، راهی برای غلبه بر دشمنان و مشکلات باقی نمی‌ماند (خامنه‌ای: ۷۹/۳/۱۴) به‌همین خاطر دشمنان روی این حق ملی دست گذاشته و قصد تزییع آن دارند (خامنه‌ای: ۷۸/۷/۹). غیر از دشمنان بیرونی، بعضی عوامل داخلی آنها و نیروهای ناآگاه نیز در طبل ناامیدی ملتها می‌کوبند. رهبر انقلاب ضمن تبیین نتایج ناامیدی، به مسئولین تکلیف می‌کند که از مأیوس نمودن ملت بپرهیزند (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۴).

۲-۳. ایدئولوژی نظام

ایدئولوژی یک تئوری کلی، طرح جامع، هماهنگ و منسجمی است که در آن، خطوط اصلی و روش‌ها، بایدها و نبایدها، خوب‌ها و بدها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها و دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها مشخص شده باشد (مطهری، ۱۳۷۲، ج. ۲: ۵۷). صحبت در مورد ایدئولوژی نظام سیاسی و تفکر حاکم بر آن است و از آنجا که نظام اسلامی ایران بر دو پایه اسلامیت و جمهوریت محقق شده است، بحث مربوط به ایدئولوژی در دو قسمت صورت می‌گیرد:

اسلامیت نظام: در طول پنج قرن از صفویه تا پیروزی انقلاب اسلامی، اندیشه غالب بر ملت ایران اسلام (تشیع) بود؛ برخلاف تفکر و سیاست و عملکرد حاکم بر نظام‌های سیاسی آن که در بیشتر موارد فقط اسمی از دین و مذهب برده می‌شد. با پیروزی انقلاب، اسلام مبنای اصلی نظام حاکم بر آن نیز شد.

اگر ملتی ایدئولوژی خاصی را برای نظام سیاسی خود انتخاب نمود، این ایدئولوژی، حقی مسلم برای آنهاست و کسی اجازه تعرض به آن را ندارد. با استقرار نظام سیاسی مبتنی بر اسلام توسط امام و ادامه مسیر آن توسط مقام معظم رهبری، کینه تیزی‌های دشمنان اسلام نیز ادامه یافت و بیشتر شد (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶). رهبر انقلاب از همه مردم و مخصوصاً جوانان می‌خواهد که این مسیر را با قدرت ادامه دهند و بر اساس آیه شریفه *وَلَيُنْصِرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ*، به آنها مژده پیروزی می‌دهد (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۲۱). آیت‌الله خامنه‌ای معتقد است اگر کشور به معنای واقعی کلمه اسلامی شود هم دنیای مردم فراهم می‌شود و هم معنویت را به‌دنبال دارد (خامنه‌ای: ۸۴/۵/۲۸).

ایشان ضمن برشمردن تهدیدات، وحدت را یکی از مهم‌ترین عوامل شکست دشمنانی می‌داند که قصد نابودی اسلام را دارند (خامنه‌ای: ۶۸/۷/۱۹). اقتدار و ثبات و عظمت نظام سیاسی، از دیگر

۱۴۰ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

عوامل حفظ ایدئولوژی حاکم بر آن است و مسئولین و مردم مکلف به حفظ این مؤلفه‌ها در راستای مقابله با دشمن هستند (خامنه‌ای: ۱۳۶۸/۳/۲۶). در اندیشه رهبر انقلاب، از آنجا که بر اساس آیه شریفه *وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ* (بقره: ۱۲۰)، دشمنی استکبار با اسلام تمامی ندارد، باید تا در این راه مقدس پایداری و استقامت نمود:

"استکبار جهانی نسبت به اسلام و انقلاب، از اعماق وجود کینه دارد و تا ملتی از اصول و دین خودش دست بردارد و تسلیم نشود، آن‌ها راضی نخواهند شد. ... بنابراین، کینه‌ی استکبار به خاطر اعتقادات ... و پایبندی عمیق مردم ما به اسلام است. کینه‌ی استکبار تمام‌شدنی نیست" (خامنه‌ای: ۶۸/۴/۱۵).

جمهوریت نظام: جمهور، کلمه‌ای است عربی و به معنای *مُعْظَم* هر چیز است (ابن سیده، ۱۴۲۱، ج ۴، ص ۴۷۰) و به تعداد زیادی از مردم و به خاطر کثرت آنها (فیومی، ۱۴۱۴: ۱۰۷) جمهور می‌گویند. جمهوری در عرف سیاسی به حکومت دموکراتیک یا غیردموکراتیکی گفته می‌شود که زمامدار آن توسط رای مستقیم یا غیرمستقیم مردم انتخاب شده و توارث در آن دخالتی ندارد (آقابخشی و افشاری‌راد، ۱۳۷۴، ص ۲۹۱). جمهوری و ویژگی‌های آن در سخنان آیت‌الله خامنه‌ای بیشتر با عبارت مردم‌سالاری مطرح می‌شود و ایشان مردم‌سالاری را دارای دو سر می‌داند؛ یکی نقش مردم و دیگری وظیفه و محدودیت عمل مسئولین:

"مردم‌سالاری هم دو سر دارد ... یک سر مردم‌سالاری عبارت است از اینکه تشکّل نظام به وسیله‌ی اراده و رأی مردم صورت گیرد؛ ... سر دیگر قضیه‌ی مردم‌سالاری این است که حالا بعد از آنکه من و شما را انتخاب کردند، ما در قبال آن‌ها وظایف جدّی و حقیقی داریم" (خامنه‌ای: ۷۹/۹/۱۲).

جمهوریت نظام اسلامی، در معرض تهدید دشمن بوده و هست. متعرضین مخالف جمهوریت، اگرچه بعضاً و بالظاهر از آن دفاع می‌کنند، مصالح خود را در خلاف آن می‌بینند. آیت‌الله خامنه‌ای در پاسخ به سؤالی در مورد اساتید حامی فتنه ۸۸، آنها را مخالف جمهوریت دانسته و از استفاده از آنها به شدت نهی می‌کند (خامنه‌ای: ۹۴/۴/۲۰). یکی دیگر از اقدامات دشمن در مواجهه با جمهوریت در نظام اسلامی، انکار یا تحریف حقیقت آن نزد افکار عمومی است. رهبر انقلاب ضمن برشمردن این مسئله و هشدار عمومی، تکلیف خواص جامعه را مرزبندی روشن و صریح با دشمنان داخلی و خارجی بیان می‌کند (خامنه‌ای: ۸۰/۶/۱۵ و ۸۸/۱۰/۲۹).

یکی از بحث‌های مهم، نسبت بین جمهوریت و اسلامیت نظام اسلامی است؛ اینکه آیا اصلاً قابل

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۴۱
جمع هستند یا خیر؟ و اینکه کدام‌یک مقدم بر دیگری است؟ آیت‌الله خامنه‌ای این سؤال را بحثی
انحرافی می‌داند؛ چراکه این دو مؤلفه از یکدیگر جدا نیستند؛ بلکه جمهوریت نظام سیاسی ایران در
دل اسلامیت آن جای دارد و یکی از عناصر مهم در فقه سیاسی اسلام، بهادادن به نقش مردم در
حاکمیت است. وی معتقد است که این جمهوریت، نه برگرفته از مکاتب غربی که درسی است که ما
از مکتب اسلام آموخته‌ایم (خامنه‌ای: ۸۲/۱۱/۲۴).

سؤالی که در اینجا مطرح است اینکه از بین موضوعات مذکور در حقوق بنیادین ملی، کدام‌یک
اهمیت بیشتری دارد تا مرجع امنیت ملی در این حیطة باشد؟ بررسی این مسئله را در چند نکته
پیگیری می‌کنیم:

۱. از میان دو موضوع اول، بینش و معرفت ملی، یک حالت مقدماتی و پایه نسبت به گرایش‌ها
دارد. این مطلب را در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای نیز می‌توان مشاهده نمود؛ هم هنگامی که
آگاهی‌های مثبت باعث ثمرات مفید ملی می‌شود و هم وقتی که تهدیدات دشمن از بینش
شروع می‌گردد (خامنه‌ای: ۸۸/۶/۱۴ و ۹۸/۷/۲۱).

۲. درست است که بینش نسبت به سه قسم تمایلات ملی نقش مقدماتی دارد، لکن حداقل نسبت
به ایمان و باور، فقط مقدمه است و این دلیل مقدم‌بودن بر آن نیست. ایمان صحیح برآیند
آگاهی‌های مفید و هدف‌آنهاست و ملاک اولیه تفکیک حق و باطل (بقره(۲): ۲۵۷). آیت‌الله
خامنه‌ای، شاخص عمده را ایمان می‌داند و بر اساس آیه ۶۶ سوره مائده، ایمان را باعث سعادت
معنوی و مادی بشر می‌داند (خامنه‌ای: ۸۹/۱/۱).

۳. در رابطه با ایدئولوژی نظام سیاسی ایران، گفته شد که آیت‌الله خامنه‌ای جمهوریت را عنصری
درون اسلام می‌داند؛ لذا می‌توان در اندیشه ایشان اولویت اسلامیت نسبت به جمهوریت را
مشاهده نمود.

نتیجه اینکه در اندیشه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای، از بین موضوعات نامبرده در حقوق بنیادین
امنیت ملی، اسلام دارای اولویت قطعی است؛ حال چه در قالب ایمان و باور درونی مردم و مسئولین و
چه در قالب ایدئولوژی حاکم بر نظام سیاسی.

۳. حقوق روبنایی ملت

حقوق روبنایی، هم شامل موضوعات مرتبط با ساختار نظام اجتماعی و سیاسی می‌شود و هم
موارد درگیر با رفتار و عملکرد مردم و مسئولین را دربرمی‌گیرد. این موضوعات می‌تواند شامل موارد

۱۴۲ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
فراوانی باشد که در اینجا به مورد اشاره می‌شود و در پایان درباره اولویت بین آنها صحبت خواهد شد.
از این موضوعات، دو مورد اول مربوط به ساختار و مورد آخر مرتبط با رفتار است.

۳-۱. جمعیت و منابع انسانی

جمعیت متناسب و توانا یکی از مؤلفه‌های مثبت در یک کشور است که می‌تواند آثار فراوانی به دنبال داشته باشد. اینکه آیا کثرت جمعیت به حال کشور مفید است یا مضر، حدود دو قرن است که در محافل بین‌المللی مطرح گردیده. بحث در این مورد در بین فقهای شیعه عمدتاً به چند دهه اخیر و به طور خاص بعد از پیروزی انقلاب اسلامی مربوط می‌شود (علایی‌نوبین و آل‌رسول، ۱۳۹۳). آیت‌الله خامنه‌ای با تأیید اقدام دولت مبنی بر کنترل جمعیت در ابتدای دهه هفتاد، ادامه‌ی آن را اشتباه می‌داند (خامنه‌ای: ۹۱/۷/۱۹). در موقعیت کنونی و بعد از کاهش رشد جمعیت ایران، ایشان روی مسئله افزایش جمعیت و همچنین استفاده از ظرفیت‌های جمعیتی کشور مخصوصاً جوانان تأکید فراوان دارند (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۲۸). رهبر انقلاب، تکلیف ملی در این مورد را در جایی دیگر به صورت محکم‌تری با نقل حدیث نبوی تَنَاقَحُوا تَنَاسَلُوا تَكْتُمُوا (مجلسی، ۱۴۰۳، ج. ۴۴: ۱۶۹) بیان می‌کند (خامنه‌ای: فروردین ۹۸).

این نعمت الهی، قطعاً در معرض تهدید دشمنان واقع می‌شود. ضربه به مسئله جمعیت یک کشور، یا با کاهش آن جمعیت صورت می‌گیرد یا با نابودی استعدادهاى آنها. کاهش جمعیت در یک ملت می‌تواند طرق مختلف داشته باشد؛ مانند نسل‌کشی در جنگ‌های نظامی، شیوع بیماری‌های واگیر و قحطی، برنامه‌های به‌ظاهر متمدانه ولی در واقع استعماری مثل برنامه کنترل جمعیت و ... دشمنانی که این اقدامات را انجام می‌دهند و نسل بشریت را به خطر می‌اندازند، به تعبیر آیت‌الله خامنه‌ای و برگرفته از قرآن، خبیث‌ترین و لجوج‌ترین دشمنان هستند (خامنه‌ای: ۹۳/۱۲/۱۷). رهبر معظم انقلاب بر اساس همین ترفندها که از حدود دو قرن پیش قصد تسلط بر سرمایه‌های انسانی ممالک اسلامی داشته‌اند، نسبت به تهدیدهای دشمنان هشدار می‌دهد (خامنه‌ای: ۷۰/۳/۲۶) و مردم را بر اساس رهنمود پیغمبران به دوری از تباهی و هرز رفتن استعدادها فرا می‌خواند (خامنه‌ای: ۶۶/۶/۳۱).

۳-۲. سبک زندگی ملی

هر ملتی بر اساس اعتقادات و آموزه‌های تاریخی و دینی خود دارای آداب و رسوم رفتاری معین است. پذیرش سبک زندگی بیگانه، می‌تواند آرمان‌های ملت و ایدئولوژی آن و همچنین استقلال و هویتش را دچار خدشه بیشتری نماید. برخی از رفتارهایی که بر اساس الگو و سبک زندگی ایرانی -

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۴۳
اسلامی می‌توان نامبرد و دشمنان در صدد تضعیف آن در میان مردم هستند، عبارتند از رفتار مؤمنانه، رفتار عاقلانه، رفتار عادلانه، رفتار صبورانه، رفتار خلاقانه و رفتار مجدانه. هر کدام از این موارد که در بین جامعه تقلیل یابد، به همان اندازه تأثیرات منفی خود را در پی خواهد داشت. دشمن نیز از رواج این رفتارها ناراحت می‌شود (خامنه‌ای: ۸۳/۸/۱۵) و برای تضعیف آنها برنامه دارد.

یکی از رفتارهای مهم در سبک زندگی ایرانی - اسلامی، رفتار متحدانه است؛ اتحاد بین مردم، بین مسئولین و بین مردم و مسئولین (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۱۰). به خاطر تأثیرگذاری اتحاد بر سرنوشت ملت، قطعاً مورد تهدید دشمنان قرار می‌گیرد و با مخدوش شدن آن، امنیت ملت دچار آسیب می‌گردد. ضرورت اتحاد ملی را می‌توان در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به وضوح مشاهده نمود؛ آنجا که تکلیف می‌کند که اختلاف سلیقه‌ها مخصوصاً بین نیروهای انقلابی نباید به تعارض بیانجامد (خامنه‌ای: ۹۸/۷/۴) و حتی تهدید قرآن را یادآور می‌شود که اگر اتحاد خود را از دست دهید، آبرو و اقتدار خود را از دست خواهید داد (خامنه‌ای: ۸۴/۲/۶).

۳-۳. ثبات کشور

ثبات در هیئت اسم مصدری نیز دارای معانی از جمله استقرار، پایداری، ثبات قدم و استقامت است (معین، ۱۳۸۱، ص. ۵۱۰). ثبات کشور یعنی پایداری و دوام ساختار و سیاست‌های کلان و یکی از حقوق مسلم ملت است؛ چرا که بدون آن نه تنها مجالی برای شکوفایی بسیاری از استعدادها باقی نمی‌ماند، رشد و پیشرفت، سرمایه‌گذاری و ... نیز تأثیر بسیار منفی می‌پذیرد (موثقی و کرم‌زادی، ۱۳۹۰: ۳۳۸)

ثبات یک جامعه به معنای بقای نظام‌های آن جامعه است. وقتی در فقه صحبت از حفظ نظام می‌شود، بیشتر معنای عام آن مدنظر است که به حفظ نظام عام اجتماعی (ثبات کشور) شهره یافته است، ولی اصطلاح حفظ نظام سیاسی (ثبات سیاسی) نیز اخیراً رواج پیدا کرده است؛ لذا بحث در دو قسمت ثبات اجتماعی و ثبات سیاسی پیگیری می‌شود.

ثبات اجتماعی: یکی از مصادیق ثبات کشور، ثبات در بخش اقتصاد و سیاست‌گذاری‌های آن است. آیت‌الله خامنه‌ای ضمن بیان تکلیف همگانی، آسیب‌هایی که ممکن است از ناحیه گفتار، عملکرد و بازتاب رفتارهای مسئولین دچار ثبات اجتماعی شود را گوشزد می‌کند (خامنه‌ای: ۸۳/۶/۴). گاهی مواقع رفتارهای شتابزده و خلاف عقلانیت از طرف مسئولین، ممکن است فضای جامعه را به سمتی بکشاند که مشروعیت آنها و حتی نظام سیاسی را دچار خدشه نماید؛ در این حالت دشمن بیرونی می‌تواند بهترین استفاده را از این آسیب ببرد و فضای بی‌ثباتی را رقم بزند؛ همانگونه که

۱۴۴ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
بصیرت مردم و حضور آنها در صحنه و تأیید مشروعیت نظام نیز می‌تواند باعث ثبات کشور گردد:
"چقدر پول خرج کرده بودند- چقدر زحمت کشیده بودند که بتوانند در یک بزنگاهی، در یک فرصتی این حرکت تخریب و تحریق و آدم‌کشی و شرارت و مانند اینها را انجام بدهند و به مناسبت این قضیه‌ی بنزین فکر کردند که حالا این فرصت برایشان پیدا شده و لشکر خودشان را وارد میدان کردند، [لکن] این حرکت به وسیله‌ی مردم نابود شد" (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶).

ثبات سیاسی: زمانی که یک نظام سیاسی بتواند به رغم فراز و فرودهای سیاسی، شاکله‌ی اصلی خود را حفظ کند و دچار دگرگونی‌های بنیادی و فروپاشی نشود، ثبات سیاسی بر این نظام حکم‌فرماست (مظاهری، ۱۳۹۱). آیت‌الله خامنه‌ای از بالاترین مصادیق معروف در مسئله وجوب امر به معروف را یکی ایجاد نظام اسلامی و دیگری حفظ آن می‌داند (خامنه‌ای: ۹۴/۱/۱). این مطلب بیانگر اندیشه رهبر انقلاب نسبت به حکومت‌های طاغوتی نیز هست که سرنگونی آن نظام‌ها و تشکیل نظام اسلامی را نیز بالاترین معروف می‌داند.

بی‌ثباتی یک نظام سیاسی فقط منحصر در زوال کامل آن نیست و برخی اقدامات تهدیدآمیز می‌تواند تغییرات بنیادی در ساختار حکومت و بدنه مدیریتی یک کشور دهد که بی‌ثباتی حاصل از آن مانع تحقق اهداف و اختلال نظام اجتماعی می‌شود (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۸).

آیت‌الله خامنه‌ای ثبات کشور را بزرگ‌ترین نیاز کشور می‌داند (خامنه‌ای: ۸۴/۳/۲۸) و این مقدار از ثباتی که وجود دارد، بزرگ‌ترین فرصت برای انجام کارهای اساسی است (خامنه‌ای: ۸۳/۱/۲۱). بدون آن هیچ کار اقتصادی و عمرانی (خامنه‌ای: ۸۵/۱/۵) و هر کاری که باعث عزت و افتخار ملت باشد (خامنه‌ای: ۷۹/۱/۱)، صورت نخواهد گرفت و به‌طور خلاصه شعار اصلی و وظیفه اساسی یک ملت و مسئولین و بعضاً از نان شب واجب‌تر، ثبات است (خامنه‌ای: ۸۳/۷/۱۵) و بی‌ثباتی، بزرگ‌ترین لطمه‌ای است که دشمن می‌تواند به یک ملت تحمیل نماید (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۸).

از نظر رهبر انقلاب، ثبات در درجه اول زیربنای یک کشور قرار دارد و بی‌ثباتی در یک کشور باعث می‌شود که امکان توطئه دشمنان در همه زمینه‌ها و از جمله تغییر رفتار و سبک زندگی ملت‌ها و ناکارآمد نمودن نیروی انسانی فراهم شود (خامنه‌ای: ۹۱/۷/۲۴)؛ لذا در اندیشه فقهی ایشان، این موضوع را می‌توان مقدم بر دیگر موضوعات در حقوق متصل روبنایی دانست.

۴. حقوق منفصل ملت

حقوق منفصل ملی، شامل امکانات، شرایط و فضاها‌ی مادی و معنوی پیرامونی یک ملت

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۴۵
می‌شود. این نوع حقوق خود شامل سه دسته فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است. هر کدام از دسته‌های سه‌گانه مذکور، شامل چند مورد می‌شود که از حقوق ملی و از موضوعات مهم یک ملت است. در این قسمت، مهم‌ترین موضوعات از بین این ابعاد انتخاب و در آخر به بررسی مهم‌ترین آن به عنوان مرجع امنیت پرداخته خواهد شد.

۴-۱. ثروت ملی

آنچه در رابطه با این ثروت ملی اهمیت دارد اولاً ایجاد آن و ثانیاً محافظت از آن در برابر تهدیدها و آسیب‌های پیش رو است. دولت، بیشترین وظیفه را در قبال این دو امر بر عهده دارد؛ گرچه نقش ملت نیز بسیار زیاد است. در مرحله تولید ثروت، عوامل متعددی مانند اهمیت دادن به تولید داخلی، جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی در قسمت‌های مولد (خامنه‌ای: ۸۷/۱/۱) و ... می‌توانند دخیل باشند. در قسمت حفظ آن نیز می‌توان به مواردی شامل صیانت بیت‌المال از اختلاس و هدر رفتن و ...، جلوگیری از واردات بی‌رویه که باعث خروج بیت‌المال می‌شود، از بین بردن تسلط بیگانگان بر منافع ملی و ... اشاره نمود:

"جهش تولید لوازمی دارد؛ فقط مسئله این نیست که صاحب سرمایه یا صاحب کارگاه همّت بکند برای تولید بیشتر؛ این احتیاج دارد به اینکه تمام دستگاه‌های ذی‌ربط کار خودشان را انجام بدهند؛ جلوی قاچاق گرفته بشود، جلوی واردات بی‌رویه گرفته بشود، به تولیدکننده مشوق‌هایی داده بشود، با کسانی که از کمک‌های مالی دولتی سوء استفاده میکنند برخورد جدی قضائی بشود ..."
(خامنه‌ای: ۹۹/۱/۳).

یکی از ثروت‌های ملی، منابع طبیعی هر کشور است. این منابع، از مهم‌ترین حقوق ملت‌ها و دستیابی به آنها شاید مهم‌ترین انگیزه استعمارگران در حدود سه قرن پیش بوده است. آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره به اینکه در دویست سال گذشته منابع و معادن و ثروت ما را به غارت بردند (خامنه‌ای: ۷۸/۷/۹)، یکی از اهداف انقلاب و دستاوردهای آن را نجات کشور از این دزدان بین‌المللی می‌داند و در فضای به وجود آمده بعد از انقلاب و بر اساس تعالیم اسلامی و قرآنی، مسئولین کشور را مکلف به حفظ منابع باقی مانده و استفاده حداکثری از آنها در راستای اهداف متعالی انسانی می‌نماید (خامنه‌ای: ۹۳/۱۲/۱۷).

منابع طبیعی شامل سه عنصر آب، خاک و هوا است و هر سه دارای اهمیت حیاتی برای یک کشور هستند. در اندیشه فقهی رهبر انقلاب، در سه مورد مذکور که هر کدام زیرمجموعه‌هایی دارند، ملت و مخصوصاً مسئولین مرتبط مکلف به حفظ این حق ملی هستند (خامنه‌ای: ۹۳/۱۲/۱۷).

۴-۲. استقلال و هویت ملی

استقلال واژه‌ای است عربی به معنای ارتفاع و استبداد (ابن اثیر، ۱۳۶۷، ج. ۴: ۱۰۳). در زبان فارسی نیز چندین معنی برای آن بیان شده است؛ از جمله به خودی خود به کاری برایستادن بی‌شرکت غیری، صاحب اختیاری و آزادی کامل یک کشور بدون اعمال نفوذ خارجی‌ان (معین، ۱۳۸۱، ج. ۱: ۱۴۶).

آیت‌الله خامنه‌ای استقلال را آزادی یک ملت تعریف می‌کند و توضیح می‌دهد که وقتی ما از استقلال حرف می‌زنیم، یعنی از آزادی یک ملت حرف می‌زنیم که آزادانه بتواند کار خودش را انجام بدهد (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶) و همچنین از تحمیل و زورگویی قدرتهای سلطه‌گر جهان آزاد باشد (خامنه‌ای: ۹۷/۱۱/۲۲). از نظر فقهی نیز ایشان نه تنها ایجاد این توانایی را لازم می‌داند، اولین چیزی که وظیفه مبلغان و معلمان برمی‌شورد ایجاد هویت مستقل ملی - اسلامی در متعلمین است تا بدین وسیله دنبال استقلال در تمام ابعاد آن باشند (خامنه‌ای: ۹۵/۲/۱۳).

این حق ملی همان‌طور که نتایج گرانباری دارد، دشمنان بانگیزه قوی نیز دارد؛ دشمنانی از جنس استعمار که هستی آنها منوط به وابستگی ملت‌هاست. در هر عصری دشمنان با ترفندهای مختلف می‌خواهند این استقلال را از ملت‌ها بگیرند و آنها را مستعمره خود کنند. این استعمار در دوره‌های مختلف به شیوه‌های متفاوتی صورت گرفته است؛ استعمار کهنه، استعمار نو و استعمار فرانو (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶).

یکی از مؤلفه‌های استقلال ملی، حفظ تمامیت ارضی کشور است. آیت‌الله خامنه‌ای بعد از اتمام جنگ تحمیلی عهده‌دار رهبری انقلاب شدند و بیش از مقوله تمامیت ارضی، واژگان سازندگی، تهاجم فرهنگی، تهدید اقتصادی و ... در ادبیات ایشان مشاهده می‌شود؛ با این وجود هنگامی که طرح‌های سازندگی شروع می‌شود و عده‌ای اصرار دارند که دیگر تقویت قدرت و توسعه تجهیزات نظامی در اولویت نیست، ایشان این امر را به شدت رد می‌کند و تقویت بنیه دفاعی را از باب بازدارندگی لازم می‌داند؛ بازدارنده دشمن از تهدید یکپارچگی و تمامیت ارضی کشور (خامنه‌ای: ۶۹/۳/۳).

تکلیف دفاع از تمامیت ارضی در نگاه فقهی رهبر انقلاب، منحصر در نیروهای مسلح و قوای نظامی کشور نیست و همه، اعم از مسئولین و مردم، موظف به آن هستند (خامنه‌ای: ۶۸/۹/۵). به خاطر اهمیت این حق ملی است که همه ملت مدیون ایثارگری رزمندگانی هستند که در دفاع مقدس از جان خود مایه گذاشتند (خامنه‌ای: ۷۵/۶/۸) و نه تنها این ایثارگران بلکه پادشاهان صفوی، با همه ظلم‌هایشان، به خاطر حفظ تمامیت ارضی مملکت باعث افتخار هستند (خامنه‌ای: ۸۰/۸/۱۲).

۴-۲-۱. ابعاد استقلال

استقلال و هویت ملی می‌تواند سیاسی، اقتصادی یا فرهنگی باشد. ملت ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، در هر سه مورد وابسته بود (خامنه‌ای: ۷۸/۷/۹). در آن زمان و چه بعد از پیروزی انقلاب، تهدیدهای دشمنان علیه تمام این ابعاد وجود داشته و دارد. در اندیشه فقهی رهبر انقلاب، به دست آوردن استقلال ملی و حفظ آن در تمام ابعادش، نه تنها حسنه (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۲۴)، بلکه بر جمیع ملت اسلامی ایران تکلیف است (خامنه‌ای: ۶۸/۹/۱).

استقلال سیاسی: آیت‌الله خامنه‌ای ضمن تذکر این مطلب که ما به استقلال سیاسی دست

یافته‌ایم آن را این‌گونه تعریف می‌کند:

"ما آنچه را که فهمیده‌ایم، آنچه را که تکلیفمان است، آنچه را که می‌دانیم خدای متعال آن را می‌خواهد؛ آن را می‌گوییم، آن را انتخاب می‌کنیم و آن راه را می‌رویم. کسی نمی‌تواند روی ملت و دولت و نظام جمهوری اسلامی ایران و خدمتگزاران شما مردم، تأثیری بگذارد. این، استقلال سیاسی است" (خامنه‌ای: ۷۲/۲/۱۵).

استقلال اقتصادی: استقلال اقتصادی یعنی عدم وابستگی در اقتصاد؛ بدین معنا که سررشته تصمیمات، سیاست‌گذاری‌ها و اجرای سیاست‌های اقتصادی در دست ملت و مخصوصاً مدیران کشور باشد؛ نه بیگانگان (خامنه‌ای: ۹۶/۱۱/۲۹). یعنی یک کشور در تلاش اقتصادی، روی پای خود بایستد و محتاج دیگری نباشد (خامنه‌ای: ۷۷/۲/۱۵).

استقلال فرهنگی: استقلال فرهنگی یعنی یک جامعه، قدرت برنامه‌ریزی و اجرای مستقلانه برنامه‌های فرهنگی و به تعبیر رهبر انقلاب، توانایی عرض‌اندام فرهنگی در مقابل فرهنگ بیگانه را دارا باشد (خامنه‌ای: ۸۷/۲/۴) و با فرهنگ عمیق و غنی‌ای که دارد، کورکورانه تابع و دنباله‌رو فرهنگ بیگانه نباشد (خامنه‌ای: ۷۹/۲/۲۳).

یک سؤال: در اینجا سؤالی که مطرح می‌شود اینکه کدام‌یک از ابعاد سه گانه فوق، مهم‌تر و اولویت آن نسبت به دیگر موارد بیشتر است. به نظر می‌رسد برای پی‌بردن به این اولویت باید سه حیثیت تقدم زمانی، صعوبت دسترسی و اهمیت ذاتی را جداگانه بررسی نمود.

آیت‌الله خامنه‌ای قدم اول رسیدن به استقلال کامل را داشتن یک نظام سیاسی مستقل می‌داند (خامنه‌ای: ۶۹/۱/۱۰). ایشان بعد از برشمردن اهمیت فراوان استقلال اقتصادی، وصول به استقلال سیاسی را مقدمه آن می‌داند به نحوی که با وجود وابستگی سیاسی، هیچ کشوری نخواهد توانست به استقلال اقتصادی برسد (خامنه‌ای: ۹۳/۱۲/۱۷). البته به نظر می‌رسد این تقدم در مرحله دستیابی به

۱۴۸ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

استقلال است؛ در حالی که در مرحله حفظ استقلال، گاهی امر بالعکس می‌شود و برای بقای استقلال سیاسی، لازم است استقلال اقتصادی و حتی فرهنگی حاصل گردد (خامنه‌ای: ۹۱/۲/۱۰).

آیت‌الله خامنه‌ای، دستیابی به استقلال اقتصادی را بسی مشکل‌تر و دیرپاب‌تر از استقلال سیاسی می‌داند (خامنه‌ای: ۶۹/۱/۱۰). به نظر می‌رسد این امر در نظام‌های مردم‌سالار به همین روال باشد و دلیل آن شاید این باشد که وصول به استقلال سیاسی یا حفظ آن با اقلیتی هدفمند از مردم ممکن خواهد بود؛ ولی در استقلال اقتصادی نیاز به حضور فعال‌تر و بیشتری از مردم در قسمت‌های تولیدی، خدماتی و مصرفی دارد و توجیه نمودن ایدئولوژیک آنها و فرهنگ‌سازی در این زمینه سخت‌تر است. از همین رو می‌توان گفت که دستیابی و حفظ استقلال فرهنگی مشکل‌ترین آنها است؛ چراکه تحقق آنها نیاز به حضور و فعالیت آگاهانه حداکثری مردم دارد.

اما از جهت اهمیت و برتری ذاتی ابعاد استقلال، از آنجا که فرهنگ یک جامعه امری ریشه‌ای و بنیادین نسبت به امور دیگر است، نقش تعیین‌کننده در سامان‌دهی و جهت‌دهی آنها دارد، استقلال فرهنگی نیز از دیگر ابعاد استقلال مهم‌تر باشد (خامنه‌ای: ۶۹/۱/۱۰ و ۹۷/۳/۱۴).

۴-۳. آزادی ملی

منظور از آزادی ملی، رهایی یک ملت از استبداد داخلی است و قطعاً نتیجه این رهایی، وجود حق تفکر، ابراز عقیده، اتخاذ تصمیم و آزادی عمل برای آن ملت است (خامنه‌ای: ۹۷/۱۱/۲۲). آزادی در فقه شیعه، نعمتی خدادادی (نائینی، ۱۴۲۴: ۳۶) و عطیه‌ای الهی به انسان‌هاست و نه تفضل حکومت‌ها به مردم (خامنه‌ای: ۵۷/۱۱/۲۲) و اگر در جایی این نعمت از ملتی سلب گردید، نشان از ظلم حاکمان یا دیگر ستم پیشه‌گانی است که به این حق ملی تجاوز نموده و امنیت آن را سلب کرده‌اند.

آزادی ملی در سه بعد سیاسی، فرهنگی و اقتصادی قابل بررسی است. آزادی سیاسی می‌تواند شامل حق انتخاب نظام سیاسی، حق تصمیم‌گیری در قوانین ملی حق انتخاب مسئولین نظام سیاسی و حق انتخاب‌شدن به عنوان مسئول کشوری باشد. برخی آزادی‌های فرهنگی یک ملت نیز عبارتند از آزادی اندیشه، آزادی بیان، آزادی تحصیل علم و ... در بعد اقتصادی نیز می‌توان از حق حضور ملت در طرح‌های اقتصادی به عنوان آزادی ملی نام برد.

تهدید آزادی ملی ممکن است از طرف قدرت‌های خارجی نیز صورت گیرد. از آنجا که آزادی، باعث ثبات نظام سیاسی می‌شود و حضور مردم در صحنه‌های مختلف سبب اقتدار و عزت می‌گردد، دشمنان بیرونی که تحمل دیدن این عظمت را ندارند به شیوه‌های مختلف، مانند نفوذ در بین مسئولین، در صدد تضعیف این حق ملی هستند و اگر موفق نشوند، سعیشان این است که آن را

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۴۹
کوچک نشان دهند (خامنه‌ای: ۹۷/۱/۱).

۴-۴. عدالت اجتماعی

عدالت را ضد جور و مساوات و به طور خاص مساوات در مکافات (راغب اصفهانی: ۵۵۲) گفته‌اند. یکی از معانی اصطلاحی که برای عدالت گفته شده، اعطاء کل ذی حق حقه؛ دادن حقوق افراد بر اساس شایستگی‌ها است (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱، ص ۳۷۱). عدالت نسبت به مردم، از حقوق مسلم آنها و موضوعی مهم است که عدم رعایت آن، امنیت آن ملت در این حیطة را خدشه‌دار می‌کند. تهدید این حق گاهی از طرف بیگانگان و جوامع بین‌المللی صورت می‌گیرد و گاهی از طرف نظام حاکم بر آن ملت (خامنه‌ای: ۹۸/۹/۶). اهمیت عدالت به حدی است که مهمترین وظیفه انبیا برقراری یک نظام عادلانه اجتماعی بوده است تا در پرتو آن اهداف عالی و معنوی خلقت انسان محقق گردد (حدید(۵۷): ۲۵). آیت‌الله خامنه‌ای، عدالت را از جمله اصول تمام‌نشدنی امام خمینی می‌داند که جاذبه آن، ملت را در مسیر انقلاب با ایشان همراه نمود (خامنه‌ای: ۹۶/۳/۱۴) و قطعاً در مقابل، دافعه نیز دارد و دشمنانی در صدد مقابله با آن هستند:

"... عدالت اجتماعی، تکریم انسان؛ این شعارهایی که ما داریم و دنبالش هستیم، اینها است، و اینها دشمن دارد. ما با ظلم مخالفیم؛ کونا لِلظَّالِمِ خَصْماً وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا؛ ما این مکتب را داریم؛ خصم ظالمیم، عون مظلومیم. این موضع، طبعاً دشمن به وجود می‌آورد" (خامنه‌ای: ۹۶/۱۲/۲۴).

یکی از نتایج عدالت اجتماعی، فراهم‌شدن رفاه عمومی و همگانی است که از نظر تعالیم اسلامی، یکی از مقوله‌های مهم به شمار آمده است. آیت‌الله خامنه، یکی از مصادیق مادی حیات طیبه در آیه ۹۷ سوره نحل را رفاه عمومی می‌داند (خامنه‌ای: ۷۴/۷/۲۲) و معتقد است راه رسیدن یک ملت به رفاه، همان راه اسلام و توجه به تعالیم اسلامی است (خامنه‌ای: ۷۵/۳/۱۶).

نکته پایانی این قسمت اینکه برای رسیدن به مرجع امنیت ملی در این حیطة (حقوق منفصل)، باید اولویت‌ها در بین موضوعات مذکور مورد مطالعه قرار گیرد که این امر در قالب چند نکته صورت می‌گیرد:

۱. ثروت ملی و پیشرفت‌های مادی از مقاصد اولیه در یک جامعه اسلامی هستند و موضوعیت تام ندارند. صرف سرمایه‌داری و انباشت سرمایه، حتی به صورت بیت‌المال، و عدم استفاده از آن در مقاصد والا تر با اهداف اسلامی سازگار نیست. پایین‌ترین هدف در رابطه با آنها، تأمین رفاه عمومی و تأمین عدالت اقتصادی است؛ لذا موضوع عدالت اجتماعی دربرگیرنده آن و مقدم بر آن است (خامنه‌ای: ۸۵/۸/۲۰ و ۹۸/۵/۳۰).

۱۵۰ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

۲.، باید بررسی شود که از بین استقلال، آزادی و عدالت اجتماعی، کدام یک دارای اولویت بیشتر است. استقلال یعنی رهایی یک کشور از تسلط بیگانگان و آزادی و عدالت، حقوق یک ملت در داخل کشور است؛ لذا استقلال، مخصوصاً استقلال سیاسی، از جهت زمانی مقدم بر عدالت و آزادی است و بدون حصول استقلال و بدون بازیافت هویت ملی، سخن از آزادی و تحقق عدالت کاری است بیهوده و بی‌سرانجام (خامنه‌ای: ۹۱/۲/۱۰)؛ با این وجود، ارزش دو موضوع دیگر نیز بسیار زیاد است؛ هم در آموزه‌های قرآن و سنت و هم در فقه شیعه و به‌طور خاص اندیشه فقهی آیت‌الله خامنه‌ای.

بر اساس نکات گفته شده می‌توان گفت که میزان اهمیت سه موضوع استقلال، آزادی و عدالت نزد ملت‌ها، بسته به موقعیت سیاسی آنها متفاوت است؛ هنگامی که یک ملت، دارای نظامی مستقل از دیگر کشورها بوده و دغدغه هویت ملی برایش مطرح نباشد، بیشتر به دنبال ارزش‌های داخلی، یعنی آزادی و عدالت است؛ ولی هنگامی که دشمنی خارجی به مملکت نفوذ کرده و تهدید نظامی، سیاسی، اقتصادی یا فرهنگی خود را عملی نموده یا در صدد اعمال آن است، آنچه در درجه اول اولویت قرار می‌گیرد، حفظ استقلال و هویت ملی است. همین نسبت اولویت را در رفتار و عبارات فقهای شیعه نیز می‌توان مشاهده نمود.

آیت‌الله خامنه‌ای با بیان اینکه «بیت‌الغزل انقلاب اسلامی»، مسئله استقلال کشور بوده است (خامنه‌ای: ۷۹/۷/۱۴)، در سخنان و رفتار سیاسی، بسیار بیشتر از آزادی و عدالت، بر استقلال تأکید دارد. دلیل این امر، کامل نشدن مسئله استقلال ملی در جمیع ابعاد آن مخصوصاً اقتصادی و فرهنگی است. برخی از عبارات توصیفی رهبر انقلاب در توصیف استقلال و وابستگی عبارتند از: ۱. وابستگی، بالاترین خفت برای یک ملت؛ ۲. حفظ استقلال، بالاترین خدمت مسئولین؛ ۳. وابسته کردن ملت به دیگران، سنگین‌ترین جنایت مسئولین (خامنه‌ای: ۷۵/۱/۲۸)؛ ۴. عدم وابستگی، هدف اول انقلاب اسلامی؛ ۵. وابستگی، بالاترین بدبختی یک ملت؛ ۶. وابستگی، مادر همه آفت‌های ملی؛ ۷. استقلال، اهمیت اول برای انقلاب (خامنه‌ای: ۷۴/۳/۱۴)؛ ۸. استقلال، کلیدواژه‌ای اصلی و اساسی (خامنه‌ای: ۹۶/۳/۱۷)؛ ۹. هویت مستقل، اولین موضوع تربیتی برای جوانان و دانش‌آموزان (خامنه‌ای: ۹۵/۲/۱۳) و ۱۰. نفوذ و دخالت در امور سیاسی، بالاترین دشمنی (خامنه‌ای: ۹۸/۸/۱۲).

نتیجه‌گیری

مباحث مربوط به مهم‌ترین موضوعات امنیتی، به عنوان حقوق یک ملت، در سه قسمت مورد بررسی قرار گرفت. در قسمت اول که از حقوق بنیادین ملت صحبت شد، به سه مورد بینش و

مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۵۱
بصیرت ملی، گرایش‌های ملی (ایمان و باور، خلیقات و احساسات) و ایدئولوژی اشاره شد. در دومین قسمت، با عنوان حقوق روینایی، سه موضوع سبک رفتار، جمعیت و منابع انسانی و ثبات کشور مورد پی‌گیری قرار گرفت. در قسمت آخر نیز موضوعات چهارگانه ثروت ملی، استقلال، آزادی و عدالت اجتماعی، مطرح شد.

بعد از بررسی اولویت‌ها در هر قسمت، به ترتیب موضوعات ۱. اسلام، در قالب ایمان و باور ملی و هم ایدئولوژی نظام سیاسی؛ ۲. ثبات کشور و ۳. استقلال و هویت ملی به عنوان مهم‌ترین موضوعات انتخاب گردید. در این مرحله باید از بین سه موضوع مذکور مهم‌ترین آن که مرجع امنیت ملی است، انتخاب شود. بر اساس سخنان و مکتوبات آیت‌الله خامنه‌ای که برخی از آنها در این مقاله مطرح گردید و اولویت‌ها، تأکیدها و ... که در کلام ایشان هست، می‌توان اندیشه فقهی ایشان در این رابطه را این‌گونه بیان نمود:

اسلامیت نظام سیاسی و ایمان و باور ملی، مهم‌ترین موضوع امنیت ملی و به عبارتی مرجع امنیت ملی از نگاه فقه امامیه است؛ ولی تحقق این موضوع و صیانت از آن در مقابل تهدیدات، نیاز به ثبات کشور در همه زمینه‌ها مخصوصاً در بعد سیاسی دارد و تا این ثبات حاصل نشود، نه اسلامیت نظام سیاسی به‌طور کامل محقق و عملی می‌شود و نه می‌توان به اسلامی شدن بینش و باور و رفتارهای ملی امیدوار بود (خامنه‌ای: ۸۵/۳/۱۴)؛ در نتیجه حفظ نظام اجتماعی و سیاسی کشور (ثبات کشور) نیز از اهمیت فوق‌العاده برخوردار خواهد بود. مطلب دیگر اینکه هم این ثبات و هم اصل حفظ اسلام خود فرع بر تحقق امری دیگر به نام استقلال ملی، به‌عنوان یکی از مظاهر والای اسلام و ایمان (خامنه‌ای: ۶۶/۶/۳۱)، هستند و به عبارتی در فضای وابستگی و عدم هویت ملی، اصلاً امکان تحقق ثبات و حفظ اسلام ناب وجود ندارد. نتیجه اینکه از میان ارزش‌ها و مظاهر اجتماعی اسلام و مقدمات تحقق آن، موضوع استقلال و هویت ملی دارای ارزش و اهمیت والاتری است و از هم‌پن‌رو مشاهده می‌شود که کلیدواژه اصلی سخنان آیت‌الله خامنه‌ای نیز هست.

هنگامی که کشور اسلامی در پرتو استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به ثبات رسید، می‌توان شاهد شکوفایی ارزش‌های اسلامی در آن کشور بود. وقتی کشوری اسلامی شد، هم از حیث مادی پیشرفت خواهد کرد و هم از جهت معنوی. جهات مادی مانند افزایش و حفظ ثروت ملی، پیشرفت‌های مادی، رفاه عمومی و ... برخی از جهات ارتقا معنوی نیز عبارتند از ایمان و باور ملی، خلیقات و احساسات ملی، آزادی در همه ابعاد آن، عدالت اجتماعی، عزت و اقتدار ملی و ... .

منابع

۱. قرآن کریم

۲. ازهری، محمد بن احمد (۱۴۲۱). **تهذیب اللغة**، ۱۵ جلد، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۳. ابن سیده، علی بن اسماعیل (۱۴۲۱). **المحکم و المحيط الأعظم**، ۱۱ جلد، بیروت: دار الکتب العلمیة.
۴. افتخاری، اصغر (۱۳۹۱). **امنیت**. تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۵. افتخاری، اصغر (۱۳۹۲). **امنیت اجتماعی شده: رویکرد اسلامی**، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۶. آریان پور، منوچهر (۱۳۹۲). **فرهنگ پیشرو**. تهران: جهان رایانه امین.
۷. آقابخشی، علی و افشاری‌راد، مینو (۱۳۸۹). **فرهنگ علوم سیاسی**، تهران: چاپار.
۸. جهان‌بزرگی، احمد (۱۳۸۸). **امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مؤلفه‌ها)**، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۹. حاج‌زاده، هادی و لک‌زایی، نجف (۱۳۹۳). «بررسی امنیت اقتصادی افراد از خلال قواعد فقه امامیه با نگاهی به مرجع امنیت»، **حقوق اقتصادی**، ۲۱(۶): ۱-۳۱.
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۶). **رساله اجوبة الاستفتاءات**، ترجمه احمد رضا حسینی، تهران: الهدی.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۹). **بیانات و مکتوبات**، سایت دفتر نشر و حفظ آثار: <http://farsi.khamenei.ir/index.html>
۱۲. راغب، محمد بن حسین (۱۴۱۲). **مفردات الفاظ القرآن**، بیروت: دارالقلم.
۱۳. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۰). **المیزان فی تفسیر القرآن**، ۲۰ جلد، بیروت: الأعلمی.
۱۴. علایی‌نوبین، فروزان و آل‌رسول، سوسن (۱۳۹۳). «بازپژوهی رویکردهای فقهی در مباحث کنترل جمعیت و تنظیم خانواده»، **پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی**، ۱۱(۳۸): ۱۳۵-۱۵۶.
۱۵. عمید، حسن (۱۳۸۹). **فرهنگ فارسی عمید**، تهران: راه رشد.
۱۶. فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹). **کتاب العین**، ۹ جلد، قم: هجرت.
۱۷. فوگل، اشپیگل (۱۳۸۰). **تمدن مغرب زمین**، ۲ جلد، ترجمه محمدحسین آریا، تهران: امیرکبیر.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹). **الکافی**، ۱۵ جلد، تهران: دارالکتب الإسلامیه.

- مرجع امنیت ملی در اندیشه‌ی فقهی آیت‌الله خامنه‌ای؛ سید سعید موسوی و همکاران □ ۱۵۳
۱۹. لک‌زایی، نجف و میرچراغ‌خانی، حسین (۱۳۹۷). «امنیت از دیدگاه ابن‌خلدون»، **مطالعات راهبردی**، ۸۰(۲۱): ۷-۳۲.
۲۰. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). **بحار الأنوار**، ۱۱۱ جلد، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۲۱. محدثی، جواد (۱۳۸۱). **پیام‌های عاشورا**. قم: کوثر غدیر.
۲۲. مطهری، مرتضی (۱۳۷۲). **مجموعه آثار**، ۳۰ جلد، تهران: صدرا.
۲۳. مظاهری، ابوزر (۱۳۹۱). «عوامل ثبات سیاسی»، **پرسیمان دانشگاہیان**. www.porseman.com.
۲۴. معین، محمد (۱۳۸۱). **فرهنگ معین**، ۲ جلد، تهران: ادنا.
۲۵. موثقی، سیداحمد و کرم‌زاده، مسلم (۱۳۹۰). «بررسی تأثیر ثبات سیاسی بر توسعه»، **فصلنامه سیاست**، ۴۱(۳): ۳۲۱-۳۴۰.
26. Buzan, B; Waver, O & De Wild, J. (1998). **Security: A New Framework for Analysis**. Bulder: Lynne Rienner.
27. McSweeney, B. (2004). **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**. Cambridge: Cambridge University Press.